

Kulturális és audiovizuális politika

Bevezetés

A Lisszaboni Szerződés szerint az Uniónak „támogató, összehangoló vagy kiegészítő” hatásköre van a kultúra területén, a kulturális és audiovizuális politika alapvetően a tagállamok illetékességi körébe tartozik. Az elmúlt években ugyanakkor egyre több kulturális kezdeményezést indítottak közösségi szinten, és számos uniós politikának is van kulturális vonatkozása, formálódik a Közösség kulturális kompetenciája.

Az európai politikusok felismerték, hogy a kultúrában és a kulturális sokszínűségben rejlő lehetőségek segíthetik a társadalmi kohéziót, Európa kulturális öröksége¹ közös erőforrás, a kulturális és kreatív ágazatok munkahelyeket teremtenek, és inherens módon segítik a növekedést, de a kultúra megjelenik a külső dimenziókban is, a nemzetközi kulturális kapcsolatokban. A kultúrához való hozzáférés és a kulturális életben való részvétel, a másokkal való eszmecsere és a civil szerepvállalás szintén hangsúlyos közösségi napirend az idősödő és a kulturálisan sokszínű európai társadalmakban. Fontos kapcsolódó terület az oktatás, a kutatás, a digitalizáció, de a turizmussal vagy a regionális és városfejlesztéssel is kimutathatók szinergiák. Mindeközben egy változó geometriájú, kulturálisan, gazdaságilag és politikailag kompetitív térben kell megjeleníteni a sokszínű Európát, a kulturális tartalmat hordozó áruk és szolgáltatások piacán egyre több versengő szereplő jelenik meg.

A kulturális szakpolitika történeti kialakulása, jogi alapja

A kultúra fogalma, a kulturális politika prioritásai és hatósugara tekintetében nincs egyetértés az uniós tagállamok között, mégis kialakult egy ágazati politika. A kultúra egyrészt az identitás része, valahova tartozást, értékeket fejez ki, az uniós politika szempontjából idetartozik a kulturális örökség (művészeti alkotások, például képzőművészet, építészet, archívumok, kulturális és örökségi helyszínek), a hagyományos előadó-művészet (például zene, színház, balett, opera, tradicionális művészet, kortárs művészet). Másrészt a kultúra a gazdasági tevékenység immanens része is, ezek a kulturális és kreatív iparágak, amelyek a könyvkiadástól az audiovizuális médián, videójátékokon át a dizájnig, divatig számos területet foglalnak magukban.

¹ A Tanács következtetései a kulturális örökség valamennyi uniós szakpolitikai területen történő előtérbe helyezésének szükségességéről. 2018/C 196/05 (2018. június 8.).

Mivel alapvetően gazdasági célok megvalósítására hozták létre a három közösséget, ezért az alapszerződések nem tartalmaznak utalást a kultúrára, az általános álláspont szerint a kultúrát kizárólagos tagállami kompetenciába sorolták.

Az EU első kulturális témájú fellépése politikai indíttatású volt. 1969-ben Hágában fogalmazták meg az állam- és kormányfők, hogy egy szorosabb integráció elképzelhetetlen a közös kultúrához tartozás érzésének erősítése nélkül. 1973-ban, a koppenhágai csúcson kiadott nyilatkozatukban pedig hangsúlyozták, hogy a kultúra az európai identitás egyik alapvető eleme. Hasonlóképpen közelítette meg a kultúrát az Európai Parlament is, a koppenhágai nyilatkozatra hivatkozva 1974-ben határozatot fogadott el az európai kulturális örökség védelméről. Viszont a Bizottság a kultúra gazdasági szempontú megközelítését állítja a közösségi kulturális fellépés középpontjába, 1977-ben megfogalmazta a kulturális szektorra vonatkozó *első cselekvési tervét*,² amely alapvetően a szabadkereskedelem biztosítása mellett szállt síkra. Ezt követően a Bizottság számos közleményt³ adott ki a kultúra területén alapszerződésben rögzített felhatalmazás nélkül.

Az 1980-as években elindult az intézményesülés a kultúra területén. Biztosi portfólióban 1981-ben szerepelt első ízben a „kulturális szektor” elnevezés, az első audiovizuális és kulturális ügyekért felelős biztost 1989-ben nevezték ki. A kulturális miniszterek első tanácskozásukat 1982-ben tartották, ám a munkáját előkészítő Kulturális Bizottságot 1988-ban hozták létre.

Az 1992-es Maastrichti Szerződés jelenti a fordulópontot, amikor egy külön címben foglalták össze az EK kulturális hatáskörét.⁴

Ez „nem a Közösség hatásköreinek új területre való kiterjesztését, hanem éppen a Közösségnek a kulturális politika területén megindult tevékenységeinek a behatárolását szolgálta. A tagállamok – kultúrpolitikai szuverenitásuk helyreállítása érdekében – rafinált módon a Közösség kultúrpolitikai hatáskörének lefektetésével valójában többet kívántak elvenni a Közösségtől, mint amennyit adtak.”⁵

Ugyan az új rendelkezés lehetőséget ad a kultúra közösségi támogatására, de a kiegészítő hatáskör, a döntéshozatal egyhangúságának előírása a tagállamok elsődlegességét húzza alá. A Maastrichti Szerződés már az alapelvekről szóló részben kimondja, hogy a közös célok megvalósítása érdekében a Közösség hozzájárul a tagállamok kultúrájának virágzásához, de igazi jelentősége a 128. cikknek⁶ van, amely a kultúrát közösségi szintre emelte, és a mai napig a szabályozás jogi alapját adja (6. melléklet). Az első bekezdés szerint a Közösség támogatja a tagállamok kultúrájának kiteljesedését, nemzeti és regionális *sokszínűségét* és kiemeli a közös európai örökség jelen-

² Európai Bizottság: *Közösségi fellépés a kulturális szektorban*. COM(77)560 végleges (1977. november 22.).

³ European Commission: *Stronger Community Action in the Cultural Sector*. COM(82)590 final (1982. október 16.); European Commission: *A Fresh Boost for Culture in the European Community*. COM(87)603 final (1987. december 14.).

⁴ Mádl Ferenc: A kultúra jövője az európai integrációban. *Jogtudományi Közlöny*, 50. (1995), 2. 59–68.

⁵ Lángos Petra Lea: *Nyelvpolitika és nyelvi sokszínűség az Európai Unióban*. PhD-értekezés. Budapest, PPKE JAK, 2012. 140.

⁶ A IX. cím alatti 128. cikket az 1997-ben aláírt Amszterdami Szerződés érdemi változtatások nélkül, 151. cikként vette át, amely a Lisszaboni Szerződésben a 167. cikk. Lásd 6. melléklet.

tőségét. A következő pontban konkrétan felsorolják az *együttműködés területeit*, a művészeti és irodalmi alkotások közé sorolva az audiovizuális szektort. Már ebben a cikkben is megfogalmazódik az igény a kultúra megjelenítésére az EU *külkapcsolataiban*, az együttműködés erősítésére a harmadik országokkal és más, a témában érintett nemzetközi szervezetekkel. A legtöbb kérdést a 4. bekezdés, az úgynevezett *integrációs klauzula* vetette fel, miszerint a Közösség köteles figyelembe venni a kulturális szempontokat egyéb tevékenységei során. Nagyon fontos az utolsó pont, amely kizárja a jogharmonizációt a kultúra területén. A Közösség a Bizottság javaslata alapján csak egyhangúlag elfogadott *ajánlásokat* és *ösztönző intézkedéseket* hozhat, a szubszidiaritás és a komplementaritás elveit tiszteletben tartva. A tagállamokat csak a lojalitás elve köti, nem hozhatnak olyan nemzeti intézkedéseket, amelyek veszélyeztetnék a cikkben megfogalmazott célok elérését. A Maastrichti Szerződés fontos vívmánya még, hogy a Közös Piacca összeegyeztethetőnek tekinti a kulturális szektor állami támogatását.

A Lisszaboni Szerződés az Unió céljai közé sorolja Európa kulturális és nyelvi sokféleségének tiszteletben tartását, kulturális örökségének megőrzését, gyarapítását. A kultúra két legfontosabb megjelenését a szerződés⁷ tartalmában teljesen átvette a Maastrichti Szerződésből, csak a döntéshozatalban történt változás, az eddigi egyhangúság helyett az Unió rendes jogalkotás keretében fogadhat el ösztönző intézkedéseket.

A Lisszaboni Szerződéssel a 2000 decemberében aláírt *Alapjogi Charta* kötelező erejűvé vált, amely szintén kimondja, hogy az Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget, illetve elismeri az idősök jogát a kulturális életben való részvételhez.

Nyelvi sokszínűség

A nyelvi sokszínűséget az Európai Unió *alapértéknek* tekinti, a működését meghatározó alapelv a nyelvi sokszínűség védelme, a nyelvhasználat szempontjából történő megkülönböztetés tilalma. Ma az EU *24 hivatalos nyelvvel* rendelkezik, és több mint 60 őshonos *regionális és kisebbségi nyelvet* beszélnek területén. A kisebbségi nyelvek helyzete sokszor politikai kérdés, számos tagországban heves vitákat vált ki azok használatának engedélyezése.

A „nyelv és a kultúra szorosan összekapcsolódik”,⁸ ezért az EU kulturális kompetenciája adta a nyelvi programok, intézkedések alapját. Az EU többnyelvűségi politikájának fő feladata egyrészt Európa *nyelvi örökségének védelmezése*, másrészt a nyelvtudás ösztönzése. A nyelvi örökség védelméhez tartozik a *veszélyeztetett nyelvek* megóvása a kihalástól, illetve a *kisebbségi nyelvek* védelme. A modern kor felértékelte a nyelvtudást, előny az oktatásban, a munkavállalásban, de a nyelvipar (tolmácsolás, fordítás, nyelvtanítás) komoly bevételtermelő szolgáltatás is. Az Európai Bizottság ösztönzi a többnyelvűséget a digitális társadalomban, hogy az információk minél több nyelven elérhetőek legyenek.

⁷ 107. cikk – állami támogatások, 167. cikk – kultúra.

⁸ A Bíróság (második tanács) 2009. március 5-i ítélete (a Tribunal Supremo [Spanyolország] előzetes döntéshozatal iránti kérelme) – Unión de Televisiones Comerciales Asociadas (UTECA) kontra Administración General del Estado (C-222/07. sz. ügy).

Az uniós szakpolitika kialakítása, végrehajtása

Az EU kulturális politikájában csak a programok és akciók indításáról szóló határozat rendelkezik jogi kötőerővel, nem kötelező erejű jogi aktusok az ajánlások és a vélemények. Így a szoft eszközök (jelentések, zöld könyv, szakpolitikai kézikönyv, bevált gyakorlatok gyűjteménye) kiemelt jelentőséget kapnak.

1993 és 2007 között az EU kulturális politikája az európai kulturális tér megerősítésére és fejlesztésére irányult, azaz a közös kulturális örökség védelmére, a kulturális sokszínűség ösztönzésére és a kultúrához való hozzáférés demokratizálására. Eközben az európai társadalmakban jelentős kulturális és szociális átalakulás zajlott, a multikulturális társadalmak nagymértékben előtérbe helyezték a kulturális sokszínűséget és a kultúrák közötti párbeszédet, de a bővítés, a globalizáció is komoly kihívást jelentett. Egy másik jelenség a kulturális és kreatív iparágak igényeinek fókuszba kerülése, mivel a Bizottság meggyőzően integrálta a kultúra, kreativitás, innováció logikái sort a tudásalapú gazdaság koncepciójába.⁹ A Kulturális Főigazgatóság által kidolgozott megközelítés szerint a kultúra a kreativitás forrása, a kreativitás szükséges feltétele a technológiai innovációnak és a technológiai innováció a növekedés és a versenyképesség húzóereje.¹⁰

A Bizottság 2007-ben bemutatta az első hosszú távú európai kulturális stratégiát,¹¹ amely a korábbi célkitűzések mellett a kultúrának mint a kreativitás közvetlen forrásának előmozdítását tűzte ki célul. A Bizottság által elindított diskurzust mind a Tanács, mind az Európai Tanács támogatta, és még 2007-ben megszületett az *Európai Kulturális Menetrend*,¹² amely meghatározta az EU kulturális politikájának irányait, alapvető változásokat indított el. A kulturális sokszínűség és a kultúrák közötti párbeszéd ösztönzése mellett az EU kulturális politikájának hivatalos stratégiai céljai között szerepelt már a kulturális és kreatív ágazatok¹³ támogatása, valamint a nemzetközi kulturális kapcsolatok megerősítése. A kultúra területén az Unió csak kiegészítő, koordináló szerepet tölt be, de alkalmazható a nyitott koordinációs módszer (OMC). A tematikus szakértői csoportok munkájába a tagállamok bármikor, önkéntes alapon bekapcsolódhatnak. A 2008 óta működő OMC-csoportok megbízatását a Kulturális Bizottság határozza meg, az aktuális kulturális munkaterv keretében működnek. 2000-től készít többéves kulturális munkaterveket a Kulturális Bizottság a Tanács által elfogadott átfogó, közép- vagy hosszú távú szakpolitikai célok alapján, a munkatervet végül a Tanács fogadja el.

2018-ban a Bizottság elfogadta az *új európai kulturális menetrendet*,¹⁴ amely három dimenzióba rendezi a stratégiai célokat. A társadalmi témakörben jelenik meg a kultúra szerepe a tár-

⁹ A Tanács következtetései a kulturális és a kreatív ágazatoknak a lisszaboni célkitűzések eléréséhez való hozzájárulásáról. 2007/C 311/07 (2007. december 21.), Brüsszel.

¹⁰ Annabelle Littoz-Monnet: Agenda-Setting Dynamics at the EU Level: The Case of the EU Cultural Policy. *Journal of European Integration*, 34. (2012), 5. 505–522.

¹¹ Európai Bizottság: *Közlemény az európai kulturális programról a globalizálódó világban*. COM(2007)242 végleges (2007. május 10.).

¹² A Tanács állásfoglalása (2007. november 16.) az európai kulturális menetrendről. 2007/C 287/01.

¹³ Európai Bizottság: *Zöld könyv a kulturális és kreatív iparágak potenciáljának felszabadításáról*. COM(2010)183 (2010. április 27.).

¹⁴ Európai Bizottság: *Közlemény az új európai kulturális menetrendről*. COM(2018)267 végleges (2018. május 22.).

sadalmi kohézió és jólét fokozásában, a gazdaság területén a kultúrán alapuló kreativitás támogatása, míg a külső dimenzióban a nemzetközi kulturális kapcsolatok erősítése.

A kulturális politika fontos eleme a civil társadalommal kialakított kapcsolat, az európai léptékű kulturális szervezetekkel (például hálózatok, alapítványok, szakmai szervezetek) kiépített strukturális párbeszéd fórumai a tematikus *párbeszédplatformok*, amelyek hivatalos álláspon-
tokat, jelentéseket, ajánlásokat és javaslatokat fogalmaznak meg.

A Bizottság a kulturális politika egyes részeit közvetlenül irányítja, köztük a különleges fellépéseket (például a díjak odaítélését), a nemzetközi intézményekkel folytatott együttműködést, valamint az Európa Kulturális Fővárosa és az Európai Örökség cím finanszírozását. Az Oktatásügyi, Ifjúságpolitikai, Sportügyi és Kulturális Főigazgatóság felügyeli operatíván a kultúra területét. A Bizottság négy főigazgatóságának irányítása alatt áll az Oktatási, Audiovizuális és Kulturális Végrehajtó Ügynökség (EACEA), amely 2006-ban kezdte meg működését. Az önálló jogi személyiséggel rendelkező ügynökség többek között az audiovizuális ágazat és a kultúra terén, uniós finanszírozással indított programok és kezdeményezések végrehajtásáról gondoskodik. Az EACEA végzi a programok irányításával kapcsolatos legtöbb feladatot, köztük az ajánlattételi felhívások megszövegezését, a projektek kiválasztását, a projektmegállapodások aláírását, a pénzügyi irányítást, a projektek végrehajtásának nyomon követését, a kedvezményezettekkel történő kapcsolattartást, valamint a helyszíni ellenőrzéseket.

Az uniós tagállamokban létrehozott kulturális tájékoztatási pontok hálózata az uniós programok hivatalos koordinátora, amelynek a népszerűsítés mellett a pályázóknak nyújtott ingyenes segítségnyújtás is a feladata, de nem foglalkozik a források újraelosztásával. A kulturális és a kreatív ágazat támogatására létrehozott pénzügyi eszköz irányítását egy külső intézmény, az Európai Befektetési Alap végzi.

A kulturális politika eszközei

A kultúra területén az Unió rendelkezésére álló leghatékonyabb eszköz a határokon túlnyúló kulturális projektek és kezdeményezések pénzügyi támogatása.¹⁵ A kulturális politika megvalósításához a Bizottság uniós programokat indított egyrészt ad hoc kulturális együttműködések fejlesztésére, meghatározott kulturális események, tevékenységek támogatására, másrészt kiterjedtebb, hosszabb időtartamú kulturális együttműködési megállapodások finanszírozására, harmadrészt szimbolikus jellegű kulturális kezdeményezések előmozdítására.¹⁶

Többéves támogatási programok

1996 és 1999 között három ágazati program működött. Az előadó- és képzőművészetek területén 1996-ban indult a *Kaleidoscope* program az együttműködés (fesztiválok, művészképzés, konferenciák stb.) fejlesztése, a kulturális termékek piacának szélesítése érdekében. A könyv- és olvasáskultúra támogatására 1997-ben létrejött *Ariane*-program az idegen nyelvre történő fordítás finanszírozásával az irodalmi, színpadi művek szélesebb körű megismertetését ösztönözte,

¹⁵ Környei Ágnes: Az Európai Unió a nemzetközi kulturális együttműködésben. *Külgügyi Szemle*, 12. (2013), 2. 163–178.

¹⁶ A következőkben ismertetett programok és díjak eredeti angol elnevezéseit lásd a 8. mellékletben.

és támogatta a területen dolgozók szakmai tudásának fejlesztését. A szintén 1997-ben indított *Raphäel*-program a kulturális örökség megőrzésének, hasznosításának támogatására jött létre. A kulturális örökség magában foglalta az ingó és ingatlan művészeti emlékeket, minden olyan tárgyat, amelyet az adott ország történelme szerves részének tekint, és a területén található.

2000-től a három különálló program helyett egy átfogó keretprogram indult *Kultúra 2000* néven. Ez az első integrált kulturális program a korábbi programok fő elveit vitte tovább, de második generációs programként új megoldásokat és szabályokat is bevezetett. A legfontosabb közülük, hogy most egy program fogta át a kultúra egész területét, másrészt a többéves projektek minimális résztvevőinek számát háromról ötre emelték. A programok működésének minőségét nagyban javította a kulturális tájékoztatási pontok létesítése a részt vevő országokban. A programot eredetileg öt évre hirdették meg, de később 2006 végéig meghosszabbította a Bizottság.

A Bizottság az előző program tanulságait levonva igyekezett megalkotni a jelentősen megemelt költségvetésű *Kultúra 2007–2013* programot. A keretprogram három beavatkozási szintet különböztetett meg, a kulturális együttműködések finanszírozása mellett az európai jelentőségű és méretű kulturális szervezetek támogatását, továbbá a tudományos, információs háttér megteremtését. A korábbi nagyon részletes célrendszer helyett csak három célt fogalmaztak meg, a kulturális szektorban dolgozók nemzetközi mobilitásának népszerűsítését, a kulturális és művészeti termékek nemzetek közötti forgalmának növelését és a kultúrák közötti párbeszéd ösztönözését. Fontos újdonság, hogy megnyitották a programot a kulturális iparágak nem kereskedelmi tevékenysége előtt is a Kulturális Menetrenddel összhangban.

A *Kreatív Európa program* (2014–2020) céljai között nemcsak az alkotás támogatása szerepelt, de középpontba került a közönség fejlesztésének kérdése és a digitalizáció adta változásokhoz való alkalmazkodás is. A korábbi kulturális programot összevonták a két audiovizuális programmal (MÉDIA és MÉDIA Mundus), és a finanszírozáshoz való hozzáférés megkönnyítésére teljesen új pénzügyi eszközt, egy 210 millió eurós hitelgarancia-rendszert hoztak létre.

A következő, 2021–2027-es időszakra vonatkozó programra készülve a Bizottság több *pilot jellegű akciót* kezdeményezett. 2018-ban elindította *A zene mozgatja Európát – Az európai zenei szomszédosság és tehetség fellendítése* elnevezésű programot, ugyanis a digitális átállás, az internetes zeneszolgáltatások megjelenése jelentősen megváltoztatta a zeneipar működési körülményeit. 2020-ban két új akció indult az előadó-művészet, illetve a színházi szektor támogatására, és tesztelték az Utazó Művészet Alapot, hogy segítsék az előadó-művészetet a nemzetközi mozgatus többletköltségeinek finanszírozásában.

Európa Kulturális Fővárosa

Az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) program a Közösség egyik leglátványosabb és legsikeresebb kezdeményezése. 1983-ban Melina Mercouri görög kulturális miniszter vetette fel, hogy jelöljenek ki minden évben egy európai várost *Európa Kulturális Városává*. A Kulturális Miniszterek Tanácsa 1985-ben elfogadta a programtervezetet, és még abban az évben el is indult a kezdeményezés kormányközi alapon.¹⁷ Az eredeti elgondolás szerint az akkor még 12 tagállam minden évben kinevez egy várost mindig más államból, a sorrend nem volt megszabva. Az első városok elképzelései még gyakran kiforratlanok voltak, általában kevésbé tudták kihasználni

¹⁷ Zongor Attila Árpád: *Az Európai Unió kulturális politikája az elméletben és a gyakorlatban*. PhD-értekezés. Budapest, BCE Nemzetközi Tanulmányok Intézet, 2008.

a kulturális szektorban rejlő lehetőségeket. A fordulatot 1990-ben Glasgow hozta, amikor a város arra használta fel a címet, hogy a kultúrát eszközként alkalmazza a hanyatlóban lévő iparváros szociális és gazdasági szerkezetének átalakításához.¹⁸ 1992–2003 között lehetősége volt a még nem csatlakozott államoknak, hogy bekapcsolódjanak a programba az *Európai Kulturális Hónapok* megrendezésével.

1997 és 2004 között a *második szakasz* következett, új EKF-kör indult. 1999-ben közösségi szintre emelték a korábban kormányközi programot, az Európai Bizottság és az Európai Parlament szerepet kapott a program működésében. A határozat szerint új kiválasztási rendszert alakítottak ki, és a pályázatok elbírálására egy szakértői testületet hoztak létre. A cím elnevezése pedig Európa Kulturális Fővárosára változott.

Egy *harmadik fázist* jelent a 2005 és 2019 közötti időszak. 2005-től rotációs, a várost jelölő tagállamok meghatározott sorrendjén alapuló rendszer lépett életbe. A 2004-es csatlakozásra tekintettel 2009-től a korábban kijelölt tagállamok mellett az újonnan csatlakozók is pályázhattak a cím elnyerésére.¹⁹

A *következő szakasz*, a 2020 és 2033 közötti időszak újdonsága, hogy 2021-től minden harmadik évben lehetősége lesz egy tagjelölt vagy potenciálisan tagjelölt országban lévő városnak is a cím viselésére. A Bizottság által szervezett nyílt pályázat keretében kell a városoknak egymással versenyezni.

Az EKF-programban jelentős szerepe van a hat nemzeti és hét európai szakértőből álló testületnek, amely több vizsgálati kör után tesz javaslatot a cím odaítélésére, de a döntést végül a Tanács hozza meg. A kiválasztásnál az adott város európai dimenziójú kulturális projektjén van a hangsúly, de fontos szempont lehet a régióban betöltött kulturális-szellemi központ jelleg vagy egy nevezetes évforduló.²⁰ Az Európa Kulturális Fővárosa program nemcsak az EU egyik nagy presztízsű vállalkozása lett, de branddé vált, a kezdeményezést más regionális szervezetek is átvették.

Európai Örökség cím

Az európai kulturális örökség védelmének kérdése már az 1970-es években megjelent az európai intézmények napirendjén, de az alkotmányos szerződés elbukása után különösen fontossá vált a közös európai identitás erősítése. 2005-ben az akkori francia kulturális miniszter olyan európai örökségi cím létrehozását javasolta, amely az európai történelemben fontos helyszíneket, kulturális javakat jelöl meg. A 2006-ban elindított jegyzék létrehozásának előkészítése kormányközi együttműködés keretében zajlott, az első, emblematisztikus helyszínekből álló lista 2007 elejére készült el.

2011-ben a projektet közösségi szintre emelte a Tanács, az Európai Örökség címet olyan műemlék, természeti vagy városi helyszín, kultúrtáj, emlékhely, kulturális javak és tárgyak, valamint egy adott helyhez kötődő szellemi örökség kaphatja, amelyek az integráció történetében

¹⁸ Beatriz Garcia – Tamsin Cox: *Európa Kulturális Fővárosa: Sikeres stratégiák és hosszú távú hatások*. Európai Parlament, 2013.

¹⁹ Tarrósy István – Takáts József: *A határtalan város, Európa Kulturális Fővárosa – Pécs, 2010*. Pécs, Európa Centrum, 2005.

²⁰ European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture: *European Capitals of Culture: The Road to Success. From 1985 to 2010*. Luxembourg, Publications Office, 2010.

jelentős szerepet játszottak. Az új szabályozás szerint a programban önkéntes alapon részt vevő tagállamok évente legfeljebb két-két helyszínt jelölhetnek, és egy független szakértői testület dönt a cím odaítéléséről. A program különlegessége, hogy nem választja szét az épített és a szellemi örökséget, és a helyszínek népszerűsítésére és elérhetővé tételére helyezi a hangsúlyt.

Szimbolikus kezdeményezések

Egy zenekar nemcsak a zene segítségével, de az együttműködés, az együtt zenélés bemutatásával is jól szimbolizálja az európai egységet. Az *Európai Unió Ifjúsági Zenekarát* az Európai Parlament 1976-ban elfogadott állásfoglalása alapján hozták létre, és a kezdetektől fogva az Európai Bizottság pénzügyi támogatásában részesül. A zenekart 16 és 26 év közötti zenészek alkotják, akik egy éven át dolgoznak együtt, az európai kultúra követeként jelennek meg a hivatalos uniós ünnepségeken. Az *Európai Unió Barokk Zenekarát* 1985-ben, az Európai Zene Évében hozták létre. Minden évben 20-25 fiatal barokk zenész kap lehetőséget, hogy fél évig együtt koncertezzen. A Zenekart az Európai Parlament 1989-től anyagilag is támogatta, az aktuális kulturális programból kap támogatást. Az Európai Unió 1983 óta hirdet meg *tematikus éveket*, például 2008-at a kultúrák közötti párbeszéd európai évének vagy 2018-at a kulturális örökség európai évének nyilvánította.

Díjak

A Tanács 1989-ben hozta létre az Aristeion-díjat az írók, költők és a műfordítók tevékenységének elismerésére. 1990 és 1999 között adták ki a díjakat, majd kis szünet után 2009-től az Európai Bizottság elindította az *EU Irodalmi Díját* és az *Európai Műfordítói Díjat*. A díjak egyrészt felhívják a figyelmet a kortárs irodalomra, segítik az európai irodalom terjesztését, de a külföldi irodalom iránti érdeklődést is ösztönzik, és segítik a könyvek értékesítését. A nemzetközi zsűri az Európai Bizottság által megállapított kritériumok alapján ítéli oda a díjakat legfeljebb öt évvel korábban megjelent alkotásokért. Az EU aktuális kulturális programja támogatja a kezdeményezést, és a díjakat minden évben az Európa Kulturális Fővárosa program keretében adják át.

1987-ben az Európai Bizottság és a Mies van der Rohe Alapítvány megalapította a kortárs építészetet támogató Mies van der Rohe-díjat, hogy felhívja a figyelmet az európai építészet kiválóságaira, építészeti koncepcióikra és a technológiák fejlődésében betöltött szerepükre. Az 1988 óta kétfévente kiadott elismerés 2001-től az EU hivatalos építészeti díja (*Európai Unió Kortárs Építészeti Díja*). Az Európai Unió egyik tagországában két évnél nem régebben tervezett és megépített művek közül kerülnek ki a díjazottak, akik kiválasztásáról egy szakértői bizottság dönt. 2001-től az ígéretes tehetségekre koncentráló kategóriában is osztottak ki elismerést, 2016-tól külön címmel ismerik el a fiatal, feltörekvő építészeket.

Az *Európai Unió Kulturális Öröksége díjat*, vagy más néven az *Europa Nostra-díjat* az Európai Bizottság 2002-ben alapította, és a díjjal kapcsolatos tevékenységeket az Europa Nostra civil szervezet bonyolítja. Minden évben legfeljebb 30 kiemelkedő projektet ismernek el, amelyre az aktuális kulturális programban részt vevő országokból pályázhatnak. A díjat négy kategóriában osztják ki, a kulturális örökség megőrzése, helyreállítása terén elért kiemelkedő eredményért, az örökséggel kapcsolatos kutatási és digitalizálási projektekért, egyének vagy szervezetek példamutató, elkötelezett tevékenységéért, illetve az oktatás, képzés és tudatosságnövelés területén

kiemelkedő kezdeményezésekért. A díjazott projektekből hét kapja meg a fődíjat, és egyikük elnyeri a közönségdíjat is.

A 2004-ben létrehozott European Border Breakers-díjat az Európai Bizottság olyan feltörekvő zenei tehetségeknek ítélte oda, akik első külföldön kiadott lemezükkel vagy egy európai fesztiválon való fellépésükkel kimagasló sikert értek el. Ennek utódja 2019 óta a Music Moves kísérleti program keretében odaítélt Európai Könnyűzenei Tehetség díj, amelyet nyolc kategóriában osztanak ki.

Audiovizuális és médiapolitika

Az európai audiovizuális szektor az EU számára gazdasági és kulturális szempontból kiemelkedő jelentőségű, hiszen jelentős munkahelyteremtő képességgel rendelkezik, és fontos szerepe van a kulturális és nyelvi sokszínűség biztosításában. Az audiovizuális és médiapolitikának ugyanakkor nincs önálló jogi alapja, az EU alapszerződése nem tartalmaznak erre vonatkozó rendelkezéseket. Kezdetben²¹ a kulturális tevékenység körébe utalták, de a médiatermékek és -szolgáltatások összetett jellegéből, a kulturális mellett gazdasági jellemzőik miatt az EU hatásköre is levezethető. Ez a kettősség adja az uniós szabályozás alapkonfliktusát, amelyet tovább bonyolít a technikai fejlődés követésének szükségessége és a fogyasztóvédelem jelentősége. A tagállamok számára ugyanakkor az audiovizuális tartalom az identitás formálásának része, a közcélu műsorszolgáltatás biztosítása a demokratikus társadalom működéséhez, a médiapluralizmus megőrzéséhez elengedhetetlen.

Az audiovizuális média esetében is uniós szabályok garantálják a termékek és szolgáltatások szabad áramlását az egységes európai piacon, függetlenül azok terjesztési módjától. Viszont a média egy különleges szolgáltatás is, természetéből adódóan kulturális értékek kifejezője és közvetítője, erősítheti a társadalmi kohéziót, fóruma a közösségi vitáknak, így a közösség érdekének védelme is fontos szabályozási szempont, lehetőséget kell adni az állami beavatkozásra a nemzeti kultúra megóvása érdekében. Ma már az ágazati politika nem az egyes médiumok sajátosságaira koncentrál, hanem a minden területet érintő problémákat egységesen szabályozza, és a technológiai fejlődés figyelembevételével folyamatosan felülvizsgálja. Napjaink információs társadalmában az uniós célkitűzések fontos része a médiaműveltség²² fokozása, amely az aktív polgári szerepvállalás egyik fontos tényezője.²³

Az Európai Bíróságnak a Sacchi-ügyben²⁴ hozott döntése, miszerint a műsorszolgáltatás gazdasági tevékenység, amelyre a szolgáltatások szabad áramlását biztosító rendelkezések irányadóak, lehetőséget adott a Közösség intézményeinek fellépésére. A közösségi szintű beavatkozás indokaként szerepelt továbbá az európai kultúra védelme az „amerikai tömegkultúrától”, de az európai audiovizuális ipar széttöredezettsége, a nyelvi-kulturális korlátok, a nemzeti szabványok eltérései is.

²¹ Maastrichti Szerződés 128. cikk (2) bekezdés.

²² A Tanács következtetései (2016. május 30.) a médiaműveltségnek és a kritikus gondolkodásnak az oktatás és képzés segítségével történő fejlesztéséről. 2016/C 212/05.

²³ Koltay András – Nyakas Levente (szerk.): *Magyar és európai médiajog*. Budapest, Wolters Kluwer, 2019.

²⁴ Judgment of the Court of 30 April 1974. – Giuseppe Sacchi – Reference for a Preliminary Ruling: Tribunale civile e penale di Biella – Italy. 155/73. sz. ügy.

A szabályozás kiindulópontját jelentő, az Európai Parlament által 1982-ben elfogadott *Hahn-jelentés* pedig a mélyebb integrációhoz szükséges közös európai identitásra hívja fel a figyelmet, amelyhez elengedhetetlen az állampolgárok megfelelő tájékozottsága és informáltsága. Viszont nem sokkal később, 1984-ben az identitáskérdés helyett már a határokon átnyúló szabadkereskedelem biztosítását hangsúlyozta az Európai Parlament,²⁵ a műsorszolgáltatás terén jelentkező szabályozási különbségek megszüntetését sürgette. Az Európai Bizottság által 1984-ben kiadott zöld könyv is a gazdasági jelleget hangsúlyozta, elvetette egy közös európai televízió létrehozását, és a határok nélküli szabad televíziózás közös piaci szabályozását támogatta.

Már az 1960-as években megszülettek az első irányelvek²⁶ az audiovizuális szolgáltatások területén, de az európai szintű politika igénye csak a 80-as években jelent meg. Az 1989-ben elfogadott *Televíziózás határok nélkül irányelv* (TVWF) a más tagállamból származó műsorok szabad vétele és terjesztése érdekében jött létre, illetve a társadalmi érdekek védelmében bizonyos korlátozásokat fogalmazott meg. Az európai alkotások minimális arányát is előírta, de az audiovizuális ágazatot mint kulturális tevékenységet a tagállamok hatáskörében hagyta. Nyolc évvel később, 1997-ben, majd újabb tíz év múlva ismét módosították a TVWF-et, és elindult a média-szabályozás digitális környezethez igazítása, a televíziós műsorszolgáltatók és a nem lineáris médiaszolgáltatók joghatóságára azonos kritériumokat dolgoztak ki. A 2006-ban elfogadott, szolgáltatásokról szóló irányelv alkalmazási köréből kivonták a közös szabályokra épülő audiovizuális szektor szolgáltatásait, ami a korábbi évtizedekben megerősödő, szinte egyeduralkodóvá váló gazdasági megközelítéshez képest egyfajta fordulatot jelent.

Az „új média”²⁷ elterjedése és a fogyasztási szokások változása (például fizetős tévék, lekérhető videófilmek) kikényszerítették az irányelv modernizálását, és új elnevezéssel, egységes szerkezetben jelent meg 2010-ben az *audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv* (AVMS). Az azonos piacon megjelenő, de eltérő jellemzőkkel leírható szolgáltatásokra vonatkozóan az irányelv közös rendelkezéseket is előírt (például adatszolgáltatási kötelezettség). 2018-ban elfogadták a felülvizsgált irányelvet, amely bizonyos szabályokat a videómegosztó platformokra, illetve a közösségi médiában megosztott egyes audiovizuális tartalmakra is kiterjesztett, a televíziós műsorszolgáltatókra vonatkozó korlátozásokat rugalmasabbá tette.

A többször felülvizsgált rendelkezések számos területen fogalmaztak meg korlátozásokat az audiovizuális szolgáltatások terén, ilyen például a kiskorúak védelme (például a hozzáférés korlátozása, az internetbiztonság fokozása) vagy a faji, vallási alapú gyűlölet elleni fellépés kötelezettsége. Folyamatosan szigorodtak a reklámozásra, szponzorálásra vonatkozó minimumkövetelmények, például egyes termékek megjelenítését korlátozták, szabályozták a reklámidőt, előírták a társadalom számára kiemelten jelentős események (például a legnézettebb nemzetközi sportesemények) hozzáférhetőségének biztosítását a nagyközönség számára. A szabályozás fontos része az európai előállítású művek védelme.

Az Unió támogatja az európai jelentőségű audiovizuális alkotások megőrzését és védelmét, szorgalmazza Európa *mozgóképörökségének* módszeres összegyűjtését, megőrzését, helyreállítását.²⁸

²⁵ Hutton-jelentés.

²⁶ A fontosabb irányelvek összefoglalását lásd a 7. mellékletben.

²⁷ Internet, multimédia, digitális televíziózás.

²⁸ Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása (2005. november 16.) a mozgóképörökségről és a kapcsolódó ágazati tevékenységek versenyképességéről. 2005/865/EK.

Támogatási programok

A műsorszolgáltatás szabadsága, az audiovizuális tartalomszabályozás mellett a filmipar közösségi támogatása is fontos területe az uniós fellépésnek. Kezdetben önálló ágazati programok futottak, majd 2014-től a szektor támogatása beolvadt az átfogó kulturális programba. A támogatási programok alapvető célja az európai filmek nemzetközi terjesztésének előmozdítása, a nyelvi és kulturális sokszínűség támogatása, illetve új technológiák kifejlesztésének ösztönzése.

Az első, 1991 és 1995 között futó *MEDIA program* az európai audiovizuális termékek belső forgalmának növelését, az európai produkciók világpiaci megjelenését segítette, de a különféle képzési hálózatok, a moziláncok és filfterjesztési hálózatok létrehozását is támogatta. A *MEDIA II program (1996–2000)* forrásait arra fordította, hogy technikai, gazdasági segítséget nyújtson a műsorkészítőknek, támogassa a többnyelvűséget, a határ menti együttműködést. A megemelt összeggel gazdálkodó *MEDIA Plus program (2001–2005)* általános célja és struktúrája megegyezik az előző programéval, de megjelenik a versenyképesség támogatása, kiemelten a kis- és középvállalkozások segítése. A *MEDIA 2007 program (2007–2013)* nagy hangsúlyt fektet az audiovizuális képzések támogatására, nevezetesen a filmes iskolák, a képzési intézmények és a szakmai partnerszervezetek hálózatának kiépítésére és a diákok mobilitásának segítésére. A *MEDIA Mundus programot* 2011-ben az európai filmipar és harmadik országbeli filmkészítők közötti együttműködés, az audiovizuális szakemberek közötti hálózatépítés elősegítésére hozták létre, de a program támogatta a nemzetközi koprodukciónkat és az audiovizuális alkotások világszintű terjesztését is.

A *Kreatív Európa program (2014–2020) média ága* a korábbi két program²⁹ továbbfejlesztett változata. Az alprogram céljai változatlanok, de az európai kulturális alkotások tartós közönségének fejlesztése is a célok között szerepelt. A program a digitális átállás által teremtett lehetőségek kihasználására törekedett, a figyelem középpontjába a fiatal közönség került.

A filmek finanszírozása kapcsán meg kell említeni a 2011 májusában megnyílt *MEDIA Gyártási Garanciaalapot*, amely a kockázat megosztásával segíti a producereket, hogy könnyebben jussanak külső, banki forráshoz filmük elkészítéséhez. 2019 áprilisában elindult az európai filmek online könyvtára, a *Lumiere VOD adatbázis*, amelyben több mint 35 ezer olyan filmcímet gyűjtöttek össze, amelyek elérhetők különböző európai VOD-platformokon. Az adatbázist az Európai Bizottság felkérésére az Európai Audiovizuális Megfigyelőközpont, az Európa Tanács intézménye kezeli a Kreatív Európa MEDIA támogatásával.

2008-ban indult egy kulturális platform, az *Europeana* (Európai Digitális Könyvtár), amely egyetlen hozzáférési ponton keresztül elérhetővé teszi Európa kulturális kincseit, különböző kulturális intézmények több millió tételét.

A kulturális kapcsolatok mint az EU külkapcsolatainak egy dimenziója

A kultúra fontos szerepet játszhat az Európai Unió külkapcsolataiban, hiszen a kulturális együttműködés segít csökkenteni a sztereotípiákat és az előítéleteket azáltal, hogy erősíti a párbeszédet, a nyitottságot és a kölcsönös tiszteletet. A kultúrák közötti párbeszéd elősegítheti a konfliktusok

²⁹ MEDIA 2007 program és a MEDIA Mundus.

megelőzését, és előmozdíthatja a megbékélést.³⁰ A kultúra segíthet az olyan globális kihívások kezelésében, mint a menekültek beilleszkedése vagy az erőszakos radikalizáció elleni küzdelem.

2007 fordulópontot jelent az európai szintű kultúrpolitikai együttműködésben, az Európai Kulturális Menetrend a kultúrát az Unió külkapcsolatainak egyik elemeként kezeli, ami megjelenik nemcsak a fejlesztési együttműködésben, a humanitárius segítségnyújtásban, de a szomszédságpolitikában, a csatlakozási tárgyalásokon, a partnerországokkal fenntartott kapcsolatokban is. A nemzetközi kulturális kapcsolatokban közös pontokat, közös célokat lehet beazonosítani a tagállamok és az EU között, amelyek egy *koherens kulturális külpolitika* kidolgozását is lehetővé, sőt szükségessé teszik, mert számos kérdésben indokolt lehet egy közös európai fellépés, például a kulturális javak kereskedelme,³¹ a digitalizáció, a szerzői jogok vagy a médiakoncentráció terén.

A külkapcsolati pénzügyi eszközök mind tartalmaznak kulturális komponenst, ezeket a forrásokat a recipiens országok olyan kulturális projektekre fordíthatják, amelyek a kultúrák közötti párbeszédet, a megbékélést és a társadalmi-gazdasági fejlődést ösztönzik. A *bővítéspolitika* keretében a 26. tárgyalási fejezet szól az EU kulturális vívmányainak átvételéről, továbbá a bővítési országok teljes jogú tagként részt vehetnek az átfogó kulturális programokban. A *szomszédságpolitikában* a Keleti Partnerség 4. platformja ad lehetőséget a kultúra és kreativitás területén az együttműködésre, míg az Euro-mediterrán Partnerség³² harmadik dimenziójában sokkal kidolgozottabb keretek jöttek létre, számos örökségvédelmi és audiovizuális regionális program működik. 2005-ben kezdte meg működését Alexandriában az Anna Lindh Euro-mediterrán Alapítvány a Kultúrák Közötti Párbeszédért, hogy olyan projekteket támogasson, amelyek többek között a kulturális hasonlóságok feltérképezésére koncentrálnak a térségben, a kulturális és vallások közötti párbeszéd kialakítását ösztönzik. A *nemzetközi fejlesztési együttműködés* területén már az 1980-as években bekerült a projektekbe a kultúra, hiszen az a társadalmi és gazdasági fejlődés motorja lehet.

Az EU kulturális stratégiájának³³ megvalósítása érdekében az uniós küldöttségek és a nemzeti kulturális intézmények számos területen tudnak együttműködni. A 2006-ban megalakult *EUNIC*, az EU-tagállamok kulturális intézeteinek hálózata építhet az EU-delegációk vagy intézmények társfinanszírozására, és az egyéni tagállami kezdeményezéseket kollektív, európai kulturális vállalkozással tudja alakítani. Az uniós és nemzeti intézmények, illetve a kulturális vállalkozások, civilek közötti szinergiák létrehozása érdekében 2016-ban létrehozták a *kulturális diplomáciai platformot*, amelynek feladata a kulturális politikával kapcsolatos tanácsadás, a hálózatépítés elősegítése, képzési programok kidolgozása. Ennek tapasztalatai alapján 2020-ban újabb projektet indított a Bizottság *kulturális kapcsolatok platform* néven, amely kiemelten foglalkozik a kulturális és kreatív szektorral.

³⁰ Éger György – Kiss J. László: Kulturális külpolitika – avagy egy kutatás dimenziói. In Éger György – Kiss J. László (szerk.): *Stratégia és kultúra. Kulturális külpolitika az új kihívások tükrében*. Budapest, Teleki László Alapítvány, 2004.

³¹ Az Európai Parlament és a Tanács 1024/60/EU irányelve a tagállamok területéről jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról és az 1024/12/EU rendelet módosításáról (átdolgozás).

³² Mikita Gyöngyi – Tóth Veronika: *Kultúra és az Euro-mediterrán Partnerség*. Budapest, KultúrPont Iroda, 2006.

³³ A Tanács következtetései a nemzetközi kulturális kapcsolatokra vonatkozó uniós stratégiai megközelítésről és cselekvési keretről. 2019/C 192/04 (2019. június 7.). Brüsszel.

Az Európai Parlament javaslatára 2019-ben létrejött a *Kultúra Európai Házai* kezdeményezés, egy újfajta együttműködés az EU-delegációk, a tagállamok nemzeti kulturális intézetei és a helyi kulturális szektor között a harmadik országokban. A ház szimbolikus kifejezés, lehet fizikai vagy digitális tér, amely lehetőséget ad a kulturális cserére, együtt alkotásra és az emberek közti kapcsolatok megerősítésére.

A más nemzetközi szervezetekkel kialakított együttműködés is szerves része az Unió kulturális külkapcsolatainak. Az uniós tagállamokat is magában foglaló *Európa Tanács* az egyik legfontosabb normaalkotó a kultúra területén, a két szervezet között egyfajta munkamegosztás alakult ki. Az Európa Tanács keretében elfogadott kulturális egyezmények sokszor hivatkozási alapul szolgálnak az uniós szabályozásnál, egyes területeken (például audiovizuális ügyek) összehangolják tevékenységüket, illetve közös kezdeményezéseket hoznak létre (például Európai Örökség Napok).

Az uniós tagállamok az *UNESCO* kulcsegyezményeinek részesei, sőt maga az Európai Unió is részes fele a 2005-ös Kulturális kifejezések sokszínűségének védelméről és előmozdításáról szóló UNESCO egyezménynek. Azaz az Unió is elfogadta azt a nézetet, hogy a kulturális javak kettős természetűek, és kulturális többletértékük miatt nem kezelhetők egyszerű, közgazdaságtani értelemben vett jószágként.

Következtetések

A kulturális kérdésekkel kapcsolatos uniós hatáskörök évtizedek alatt, bizottsági javaslatok nyomán, a kompetenciák között folyamatosan egyensúlyozva bontakoztak ki. A kulturális szektor a tagállamok illetékességi körébe tartozik, de létrejöttek közösségi kulturális kezdeményezések, és más ágazati politikáknak is vannak kulturális vonatkozásai. A kulturális politika esete is jól példázza, hogy a gazdasági jellegű retorika, a szabad mozgásra vagy versenyképességre hivatkozó érvelés megkönnyíti egy uniós szakpolitika formálódását. A Bizottság sikeresen emelte be a kultúrát a politikai és intézményi kontextusba, a tagállamok szuverenitását nem megkérdőjelezve, de a nemzeti közjő témájába tartozó kultúrát az európai belső piacot és az azon kívüli versenyt érintő üggyé alakította.

Unió szinten is elismert ugyanakkor, hogy a kreativitás és a kultúra fontos szerepet játszik a demokrácia, a sokszínűség, a közös európai azonosságtudat fenntartásában. Amennyiben az Unió egy mélyülő integráció irányába mozdul el, akkor a szakpolitika nemcsak a kultúra gazdasági, biztonságpolitikai aspektusait fogja hangsúlyozni, de a közös identitás építésének alapját fogja jelenteni.

Felhasznált irodalom

- A Bíróság (második tanács) 2009. március 5-i ítélete (a Tribunal Supremo [Spanyolország] előzetes döntéshozatal iránti kérelme) – Unión de Televisiones Comerciales Asociadas (UTECA) kontra Administración General del Estado. C-222/07. sz. ügy. Online: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:102:0004:0004:HU:PDF>
- A Tanács állásfoglalása (2007. november 16.) az európai kulturális menetrendről. 2007/C 287/01. Online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007G1129\(01\)&from=EL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007G1129(01)&from=EL)

- A Tanács irányelve (1989. október 3.) a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:31989L0552&from=HU>
- A Tanács következtetései (2007. május 24.) a kulturális és a kreatív ágazatoknak a lisszaboni célkitűzések eléréséhez való hozzájárulásáról. 2007/C 311/07. Online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007XG1221\(01\)&from=HU](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007XG1221(01)&from=HU)
- A Tanács következtetései (2016. május 30.) a médiaműveltségnek és a kritikus gondolkodásnak az oktatás és képzés segítségével történő fejlesztéséről. 2016/C 212/05. Online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XG0614\(01\)&from=FR](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XG0614(01)&from=FR)
- A Tanács következtetései a kulturális örökség valamennyi uniós szakpolitikai területen történő előtérbe helyezésének szükségességéről. 2018/C 196/05 (2018. június 8.). Online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG0608\(02\)&from=SL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG0608(02)&from=SL)
- A Tanács következtetései a nemzetközi kulturális kapcsolatokra vonatkozó uniós stratégiai megközelítésről és cselekvési keretről. 2019/C 192/04. Online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG0607\(01\)&from=HU](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG0607(01)&from=HU)
- Az Európai Parlament és a Tanács 97/36/EK irányelve (1997. június 30.) a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 89/552/EGK tanácsi irányelv módosításáról. Online: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:bd04dfb9-987a-4a96-8682-ebed88a81ad4.0001.01/DOC_1&format=PDF
- Az Európai Parlament és a Tanács 2006/123/EK irányelve (2006. december 12.) a belső piaci szolgáltatásokról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0123&from=HR>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2007/65/EK irányelve (2007. december 11.) a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 89/552/EGK tanácsi irányelv módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007L0065&from=HU>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0013&from=HU>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2014/60/EU irányelve a tagállamok területéről jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról és az 1024/2012/EU rendelet módosításáról (átdolgozás). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0060&from=hu>
- Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása (2005. november 16.) a mozgóképörökségről és a kapcsolódó ágazati tevékenységek versenyképességéről. 2005/865/EK. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005H0865&from=HU>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L1808&from=hu>

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/789 irányelve (2019. április 17.) a műsorszolgáltató szervezetek egyes online közvetítéseire, valamint televíziós és rádiós műsorok továbbközvetítésére alkalmazandó szerzői jogok és szerzői joggal szomszédos jogok gyakorlására vonatkozó szabályok megállapításáról, valamint a 93/83/EGK tanácsi irányelv módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0789&from=HU>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0790&from=EN>
- Európai Bizottság: *Közlemény az európai kulturális programról a globalizálódó világban*. COM(2007)242 végleges (2007. május 10.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0242&from=HU>
- Európai Bizottság: *Közlemény az új európai kulturális menetrendről*. COM(2018)267 végleges (2018. május 22.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0267&from=EN>
- Európai Bizottság: *Közösségi fellépés a kulturális szektorban*. COM(77)560 végleges (1977. november 22.). Online: <http://aei.pitt.edu/5321/1/5321.pdf>
- Európai Bizottság: *Zöld könyv a kulturális és kreatív iparágak potenciáljának felszabadításáról*. COM(2010)183 (2010. április 27.). Online: <https://bit.ly/3ssCiAp>
- European Commission: *A Fresh Boost for Culture in the European Community*. COM(87)603 final (1987. december 14.). Online: <http://aei.pitt.edu/6854/1/6854.pdf>
- European Commission: *Community Action in the Cultural Sector*. COM(77)560 final (1977. november 22.). Online: <http://aei.pitt.edu/5321/1/5321.pdf>
- European Commission: *Stronger Community Action in the Cultural Sector*. COM(82)590 final (1982. október 16.). Online: <http://aei.pitt.edu/5063/1/5063.pdf>
- European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture: *European Capitals of Culture: The Road to Success. From 1985 to 2010*. Luxembourg, Publications Office, 2010. Online: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/59910>
- Éger György – Kiss J. László: *Kulturális külpolitika – avagy egy kutatás dimenziói*. In Éger György – Kiss J. László (szerk.): *Stratégia és kultúra. Kulturális külpolitika az új kihívások tükrében*. Budapest, Teleki László Alapítvány, 2004.
- Garcia, Beatriz – Tamsin Cox: *Európa Kulturális Fővárosa: Sikeres stratégiák és hosszú távú hatások*. Európai Parlament, 2013. Online: <https://bit.ly/3FC9eM9>
- Judgment of the Court of 30 April 1974. – Giuseppe Sacchi – Reference for a Preliminary Ruling: Tribunale civile e penale di Biella – Italy. 155/73. sz. ügy. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61973CJ0155&from=EN>
- Koltay András – Nyakas Levente (szerk.): *Magyar és európai médiajog*. Budapest, Wolters Kluwer, 2019.
- Környei Ágnes: Az Európai Unió a nemzetközi kulturális együttműködésben. *Külügyi Szemle*, 12. (2013), 2. 163–178.
- Láncos Petra Lea: *Nyelvpolitika és nyelvi sokszínűség az Európai Unióban*. PhD-értekezés. Budapest, PPKE JAK, 2012. Online: <https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/LancosPetraPhDvegleges.pdf>
- Littoz-Monnet, Annabelle: Agenda-Setting Dynamics at the EU Level: The Case of the EU Cultural Policy. *Journal of European Integration*, 34. (2012), 5. 505–522. Online: <https://doi.org/10.1080/07036337.2011.638065>
- Mádl Ferenc: A kultúra jövője az európai integrációban. *Jogtudományi Közöny*, 50. (1995), 2. 59–68.
- Mikita Gyöngyi – Tóth Veronika: *Kultúra és az Euro-mediterrán Partnerség*. Budapest, KultúrPont Iroda, 2006.

Tarrósy István – Takáts József: *A határtalan város, Európa Kulturális Fővárosa – Pécs, 2010*. Pécs, Európa Centrum, 2005.

Zongor Attila Árpád: *Az Európai Unió kulturális politikája az elméletben és a gyakorlatban*. PhD-értekezés. Budapest, BCE Nemzetközi Tanulmányok Intézet, 2008. Online: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/329/1/zongor_attila.pdf